

Валентина ГРИШИНА, викладач музично-теоретичних дисциплін Луцького педагогічного коледжу, методист

Оксана ЮРЧУК, викладач музично-теоретичних дисциплін Луцького педагогічного коледжу, старший викладач

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ОЦІНЮВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглядається одна з ключових проблем музично-педагогічної освіти – формування у майбутнього вчителя музики оцінювальних компетенцій як фахових суджень про різні явища музичного мистецтва.

Ключові слова: оцінювальні компетенції, фахові судження, ціннісні орієнтації, естетична свідомість, музично-естетичний смак.

В статье рассматривается одна из ключевых проблем музыкально-педагогического образования – формирование у будущего учителя музыки оценочных компетенций как профессиональных суждений о разных явлениях музыкального искусства.

Ключевые слова: оценочные компетенции, профессиональные суждения, ценностные ориентации, эстетическое сознание, музыкально-эстетический вкус.

The article deals with one of the key problems in the sphere of musical pedagogical education – the formation of a future music teachers' evaluating competence to make professional judgments of various phenomena in music art.

Key words: evaluating competence, professional judgment, values and moral reasons, aesthetic conscience, musical and aesthetic taste.

Постановка проблеми. Багатовікова історія людства свідчить про те, що музичне мистецтво є важливим чинником формування духовного світу людини, її особистісних якостей. Вивчаючи культурний досвід попередніх поколінь, прилучаючись до світової та національної музичної спадщини, молодь пізнає еталони краси, що зорієнтує її в сучасному непростому соціокультурному просторі.

Кожна людина здатна усвідомити музичний твір лише на тому рівні, що відповідає її особистим уявленням і знанням. Саме тому ознайомлення з різноманітними явищами музичного мистецтва вимагає підготовки такої слухацької аудиторії, яка могла би не тільки сприймати ці явища, але і надавати їм відповідну художньо-естетичну оцінку.

У даному аспекті в процесі сучасної фахової підготовки вчителя музики особливої актуальності набуває проблема формування в нього ціннісних орієнтацій, навиків професійної естетичної оцінки творів музичного мистецтва. Зазначимо, що оцінювальні компетенції є важливим чинником становлення та розвитку естетичної свідомості молодшої особистості, її ефективної фахової самореалізації в майбутній музично-педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Специфіка оцінювальної діяльності людини на основі сформованих ціннісних орієнтацій та технології естетичних оцінок постійно привертала увагу науковців у галузі філософії, соціології, психології, естетики. В музично-педагогічній літературі ці проблеми досліджувалися Б. Асаф'євим, О. Апраксіною, Т. Беркман, Д. Кабалевським, В. Шацькою та ін. Автори зазначають, що провідним принципом музичної освіти є підготовка кваліфікованого вчителя музики, який вміє визначати естетичну цінність музичних творів і аргументовано пояснювати своє ставлення до них.

Сучасна наука поповнилася численними фундаментальними дослідженнями, в яких висвітлюються різні питання теорії та методики естетичного виховання молоді, зокрема, формування в неї естетичної свідомості. Доречно назвати таких авторів, як Н. Бібік, В. Бітаєв, В. Бутенко, О. Дем'янчук, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька. Проте,

все ще недостатньо вивченими залишаються механізми та освітні умови формування й розвитку в майбутніх вчителів музики оцінювальних компетенцій.

Мета статті – розглянути одне з важливих питань музично-педагогічної освіти – формування у студентів-музикантів оцінювальних компетенцій, розвиток в них здатності поцінувати прекрасне в музичному мистецтві.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах суттєвих змін, які відбуваються у всіх сферах життя українського соціуму, гостро постає проблема розвитку духовної культури суспільства, насамперед, формування світоглядних переконань та естетичної свідомості у підростаючого покоління. Естетичне становлення особистості – це тривалий процес розвитку в молоді здатності сприймати й усвідомлювати прекрасне в житті та мистецтві, перетворювати навколишній світ за законами краси.

Важливою складовою естетичної свідомості є естетичний смак – своєрідний регулятор соціальної діяльності людини, критерій оцінки життєвих та мистецьких проявів. Музично-естетичний смак – це вибірково-оціночне ставлення до різних явищ музичного мистецтва, що функціонують у соціокультурному просторі. Про рівень його розвиненості свідчить те, яку музику обирає для слухання людина, і наскільки глибоко вона її сприймає та усвідомлює. Як зазначав Д. Кабалевський, «суперечки про мистецтво – це найчастіше суперечки про життя, а зіткнення художніх смаків часто виявляється зіткненням різних світоглядів» [6, с. 130].

Будучи відображенням світогляду особистості, естетичний смак безпосередньо проявляється в процесі сприйняття, оцінки та створення художньо-естетичних цінностей. Досліджуючи його специфіку, Л. Коган стверджував, що саме «в естетичній оцінці виявляється світогляд особистості, вся сукупність її поглядів» [7, с. 32]. Отже, з одного боку, оціночні судження є яскравим показником рівня естетичної зрілості людини, а з іншого – формування естетичного оціночного ставлення стимулює розвиток

внутрішнього світу молоді особистості, впливає на становлення її поглядів і переконань.

Музично-естетичний смак неможливо сформувати без різносторонньої художньої освіти, без культури художнього сприйняття, без достатньої кількості та високої якості естетичної інформації загалом. Становлення музично-естетичного смаку, незважаючи на проблематичні соціокультурні умови, є педагогічно керованим процесом. Результатом його має бути виховання у дітей та юнацтва інтересу до високохудожньої музики, розвиток музичних здібностей, вмінь та смаків, які дозволять їм стати активними слухачами, майстерними виконавцями, а, можливо, і творцями музики.

У стрімкому потоці різноманітної інформації розум людини зазнає величезного навантаження, дедалі більшого значення набуває фактор вибірковості у засвоєнні отриманих відомостей. Через те головною метою сучасного навчання має стати озброєння молоді методологіями наукового та художньо-естетичного пізнання, спираючись на які, вона зможе правильно оцінювати нову інформацію та вибірково застосовувати її у власній діяльності [3; 4]. Єдність теорії та практики, набутих знань та активної самостійної роботи визначає і завдання формування у підростаючого покоління здатності до естетичної діяльності по оцінюванню художніх творів.

Творча ємність мистецтва прихована в його здатності акумулювати людський досвід, піднімаючи його до такого рівня, на якому він одночасно проявляється і як універсальна загальність, і як неповторна індивідуальність. Сприймаючи мистецтво, людина пізнає духовні цінності суспільства, які стають надбанням її особистого досвіду.

Музичне мистецтво передає свою художню інформацію шляхом збудження і організації суб'єктивних емоцій та мислення слухача, пристосовуючи художній зміст до індивідуальності кожної людини. Саме музика може передати динаміку переживання та мислення з такою безпосередністю й конкретністю, які недоступні іншому виду мистецтва. Асоціативна природа музики викликає особливу необхідність формування

вміння правильно оцінити твір. Визначальною рисою в такому оцінюванні є, з одного боку, конкретно-чуттєвий, а з другого – теоретично-пізнавальний його характер.

В даному контексті найважливіше завдання музично-естетичного виховання полягає у формуванні в різних вікових групах молоді вміння цінувати прекрасне. Цілком зрозуміло, що сприйняття музики та її оцінка музикантами-фахівцями відрізняється від оцінки, яку дають особи, що не мають спеціальної музичної освіти. Тому педагогічні навчальні заклади повинні формувати у студентів оцінювальні компетенції, які є важливим компонентом їх фахової підготовки.

Майбутньому вчителю необхідно мати не тільки певні знання з музичного мистецтва, але й сформоване вміння давати самостійні аналітичні та критичні оцінки найрізноманітнішим музичним явищам, визначаючи їхню художню значущість. Оцінювальне ставлення, що є завершальним етапом процесу пізнання музичного твору, передбачає вміння аргументовано пояснити своє враження від нього, визначити його естетичну цінність на основі набутих знань про музичне мистецтво.

Однією з основних фахових вимог до майбутнього вчителя музики є вміння виступати перед учнівською аудиторією в ролі лектора та виконавця-інтерпретатора, супроводжуючи музичний твір детальною вербальною характеристикою. На початковому етапі формування слухацької культури педагог сам характеризує музичний твір, оскільки учням поки що важко зробити це самостійно. Поступово він повинен різними засобами активізувати їхню увагу, мислення, розвивати в них образне сприйняття музичного змісту.

Словесна інтерпретація музичних творів допомагає учням краще осягнути виражальну силу музики, порівняти свої власні враження від прослуханого твору з його нормативною оцінкою, наданою педагогом. «Вчитель, – пише О. Апраксіна, – повинен навчити слухати і оцінювати музику, усвідомлювати, що вона виховує, до чого закликає» [1, с. 26].

Формування оцінювальних компетенцій у майбутніх вчителів музики здійснюється в процесі різних видів навчально-виховної роботи. Студенти-музиканти, вивчаючи філософію, естетику, психолого-педагогічні та музично-теоретичні дисципліни і набуваючи практичних навичок гри на музичних інструментах, диригування та вокалу отримують значний обсяг загально-естетичних та спеціальних знань. Основне завдання методики формування оцінювальних компетенцій, полягає в систематизації цих знань, спрямованій на розвиток вміння надавати естетичні оцінки різним явищам музичного мистецтва.

Побудова такої системи передбачає насамперед вибір нормативних компонентів естетичної оцінки, які визначають зміст та якість інформації, що подається студентам. Творча оцінка музики на основі нормативних критеріїв естетичної цінності наближує оціночну діяльність студентів до найбільш високого рівня – емоційно-сміслових оцінок. До даних компонентів можна насамперед віднести розкриття ідейно-образної концепції музичного твору, соціально-історичну зумовленість стильових рис, його унікальність та естетичну цінність.

Зазначимо, що нормативні компоненти мають бути обов'язкові для оцінки всіх проявів музичного мистецтва і в той же час давати можливість їх варіативного застосування з урахуванням своєрідності кожного художнього твору та індивідуальності слухача. Засвоєння обов'язкового обсягу теоретичних знань, розвиток практичних умінь виступають базовою основою формування у майбутнього вчителя музики творчої самостійності в процесі фахової естетично-оцінювальної діяльності.

Причетність до загальнолюдського художньо-мистецького досвіду в поєднанні з ґрунтовною фаховою освітою допоможе кожному студенту виробити власну активну життєву позицію. Естетична свідомість, художній смак, оцінювальні компетенції повинні стати основою для формування світогляду, моралі, етики молодій людині та її майбутньої успішної професійної діяльності.

Висновки. Розвиток нашого суспільства у всіх сферах життєдіяльності передбачає становлення у молоді системи духовних цінностей, формування в неї світоглядних позицій, загальної культури, естетичних уподобань та смаків. Сформована естетична свідомість, вміння надавати оцінку життєвим явищам необхідні людині для реалізації себе у світі в якості вільної, повноцінної і потрібної суспільству особистості. Формування уміння цінувати прекрасне в мистецтві, зокрема в музиці, слід розглядати як цілеспрямоване керування розвитком ціннісних орієнтацій і здатністю до самостійної оцінки естетичної сутності твору на основі знання об'єктивних критеріїв цінності.

Отже, проблема розвитку вміння дати естетичну оцінку набуває особливого значення в процесі підготовки вчителів музики, чия особиста система цінностей та вміння формувати її в учнів багато в чому зумовлюють рівень естетичного виховання наступних поколінь. Професійна підготовка майбутніх вчителів музики передбачає формування оцінювальних компетенцій, фахових суджень про явища музичного мистецтва, що базуються на усвідомленні понять Краси та Міри як естетичних еталонів. Набутий в процесі навчання слухацький оціночно-аналітичний досвід є важливою умовою для успішної професійної самореалізації студента-музиканта в майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Апраксина О. А. Музыка в воспитании творческой личности. В кн. : Музыкальное воспитание в школе. / Сост. О. А. Апраксина. – М. : Музыка, 1975. Вып. 10. – С. 20-26.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. / Н. М. Бібік. // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 47-52.
3. Бітаєв В. А. Мистецтво як універсальний фактор формування естетичної свідомості / В. А Бітаєв // Культурологічні трансформації мистецької освіти та актуальні питання творчої діяльності музиканта в сучасній Україні. – Київ-Одеса. – 1998. – С. 51-65.

4. Бітаєв В. А. Сучасні трансформації естетичної свідомості молоді / В. А. Бітаєв // Мат. наук.-практ. конф. «Молодь у сучасному світі: морально-естетичні та культурологічні виміри». – К. : МІЛП. – 2001. – С. 211-214.
5. Дем'янчук О. Н., Кутузов Г. Л., Петрович В. С. Проблеми художньо-естетичної освіти і виховання учнівської та студентської молоді в умовах національного відродження : монографія. / О. Н. Дем'янчук, Г. Л. Кутузов, В. С. Петрович. – Луцьк : ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 128 с.
6. Кабалевський Д. Б. Прекрасне пробуджує добре. / Д. Б. Кабалевський; пер. з рос. Г. Тищенко. – Київ : Музична Україна, 1978. – 288 с.
7. Коган Л. Н. Художественный вкус. Опыт конкретно-социологического исследования / Л. Н. Коган. – М. : Мысль, 1966. – 216 с.
8. Масол Л. М. Формування естетичного смаку засобами телебачення і радіо / Л. Масол // Шкільний світ. – 2003. – № 38-39. – С. 34-41.